

Skolan och Konsten.

Vår tid är en tid av stora utmaningar som ställer krav på att vi människor måste förändra oss själva och vårt samhälle. Skolan skulle kunna bli en institution där vi lär oss också att handskas med de utmaningar som klimatet och den sociala desintegrationen skapar. När inte politikerna är vuxna sin uppgift kan kanske de unga visa vägen. Greta Thunberg är ett lysande exempel.

Vi vet att de kommande klimatförändringarna kommer att driva på migrationsprocesserna. Miljoner människor tvingas på flykt gör att vi kommer att behöva än mer förståelse för människor från andra kontinenter. Vi kommer att behöva omdefiniera vår relation till naturen. Om detta inte sker kommer vi inte att kunna gå vidare som människor med någon form av värdighet. Eftersom människan av idag får betala för vår plundring av natur och människor, måste vi uppåda kraft, energi och kreativitet att ta itu med detta. Vi måste se igenom falskheten i den kommersiella värld vi lever i. **Nu om någonsin är kulturen viktig.** Leken med verkligheten. Det fria pusslandet med verkligheten. Inlevelsen med våra bröder och systrar på olika kontinenter, med våra kusiner i haven, med våra pysslingar i skogarna och i jorden. Konsten kan göra den nödvändiga transformering vi står inför mindre plågsam.

Skolan är för instrumentell, det handlar inte om här och nu...

Den svenska skolan är under ständig diskussion och omvandling. De så kallade reformerna på 1990-talet släppte in marknaden i skolans värld och sedan dess är inget sig likt. I gymnasieskolan är de estetiska ämnena inte längre obligatoriska. Gymnasieskolan bestämmer själva över sin kulturverksamhet. Detta är i kontrast till de yngre åldrarna, där kommunerna stöttar skolorna med olika kulturella initiativ t ex teater och konserter.

Utifrån mitt arbete på skolor de senaste 20 åren är min erfarenhet att kulturarbete på skolor innehåller frön till en förändring av skolan. Där eleverna dessutom kan ha roligt på vägen.

När vi, fria teatergrupper, besöker skolor med föreställningar får vi ofta en överraskande stark respons. Vi har blivit tillfrågade av små barn om vi inte kan flytta till skolan, "det finns en ledig sal där borta, kan inte ni bo där?" Man vill att vi snarast ska komma tillbaka. Eleverna har uppenbart njutit av upplevelsen.

Det sägs att det är svårt att spela för högstadiet. Samtidigt kan det vara den allra mest tacksamma publiken. Det räcker att du reser dig upp och säger till en grupp högstadieelever "Jag vill berätta någonting för er". Min erfarenhet är då att det brukar bli helt tyst. Alla tittar på dig, längtan efter berättelser är stark ute på skolorna. I den njugga inställning som skolan har i förhållande till estetämnen ingår också att berättandet är borttaget som ett självständigt ämne i lärarutbildningen. Märkligt.

Vi spelade i Katrineholm. Det var för högstadiet, gällde Förintelsen, det var berättarteater. Det var en bra föreställning men en grabb på första raden störde mycket. Gång på gång. Varför ingrep inte någon lärare? Eftersom jag tyckte föreställningen blev lyckad trots den störiige unge mannen inledde jag ett samtal med en lärare. Innan jag hade hunnit komma till sak sa läraren "det var ju fantastiskt att Benke satt kvar!" Hon fortsatte: "Det här var första

gången på dessa tre åren i högstadiet som han suttit kvar i över en timma på en stol". Vidare: "du ska veta: Eleverna upplevde två saker: En föreställning, som var bra, men också det faktum att Benke satt kvar".

Eftersom flyktingar kommer till Sverige kommer också krigets logik hit, dvs antipatin, ofta en helt oresonlig avsky för fiendesidan. Mycket av det som kallas antisemitism handlar egentligen om ungdomar som är t ex palestinier. De avskyr Israel. De är uppvuxna med denna avsky. De vill spontant ofta inte se en judisk teaterföreställning, men när skolan köper in en sådan, går de dit och tittar. Vi har spelat hundratals föreställningar om en judisk pojke på flykt i Polen under andra världskriget. Pjäsen är medryckande. Lärare från invandrarskolor i Malmö har skrivit till oss och tackat! De som från början inte ville se föreställningen, vill nu veta mer om den judiska historien. Dessa invandrarungdomar har identifierat sig med huvudpersonen i vår (judiska) berättelse. Konsten som en viktig länk i en fördjupad förståelse, i en försoningsprocess. Ytterligare ett exempel: Efter en föreställning på Mazettihuset, för högstadielklasser i Malmö, kom det fram ett helt gäng av ungdomar, de berättade att de var palestinier, att de ville åka allihop (var de många 9 pers?) till Stockholm för att själva träffa den gamle judiske mannen som min pjäs handlade om. Hur de visste att han som inspirerat föreställningen kom från Stockholm undrar jag. De blev mycket besvikna när jag berättade att mannen som kanske varit intressant för dem att träffa, var död.

Skapande Skola ger många möjligheter att framträda, att ta plats.

För ett tiotal år sedan infördes något som heter Skapande Skola. Nu fanns en möjlighet att arbeta mycket fritt med elever runt olika teman med alla upptänkliga konstformer. Själv har jag haft förmånen att få ägna mig mycket åt detta. Jag har sett mobbade barn befrias från sina mobbares klor, jag har sett tysta barn och som man trodde bortkomna barn plötsligt ta plats, plötsligt bli talesmän eller kvinnor för hela gruppen. Jag har sett hela högstadiet bli till en enhet av människor som arbetar för ett mål. Ett mål större än de själva. Ett mål som gör att de glömmer att de egentligen inte gillar skolan. På en sådan skola minns jag, vid lunchrasten, elever som inte gick till matsalen, för "imorgon måste allt vara klart!" Det gemensamma arbetet var viktigare än att äta. Jag minns från sådana skolarbeten ett antal barn och ungdomar som uttryckt: "det här var den roligaste dagen i mitt liv".

Något eleverna brukar poängtera, är att de lär sig väldigt mycket när vi arbetar fram något slags evenemang. Min upplevelse är att tack vare engagemanget, den känslomässiga hängivenheten upplever de att de lär sig mycket. En annan, helt generell, erfarenhet är att sådana kulturella arbeten öppnar upp eleverna för varandra, mellan klasser på samma årskurs och till de yngre och äldre. Det är märkligt, men sant, att dessa kulturprojekt ofta görs med väldigt många elever t ex med hela högstadiet eller lågstadiet. Eleverna brukar vara tacksamma för att man efter projektet ser på sina skolkamrater på ett mer igenkännande, mer varmt, sätt.

Denna typ av arbete har skett framför allt i Halland på låg-, mellan- och högstadiet. Mycket sällan, om överhuvudtaget, på gymnasier.

Så har teatern jag arbetar med gjort en ny föreställning, om vår samtid, om Europas 1900-tal... Den teateransvariga på Regionen tyckte så mycket om vår föreställning att hon ville ge

den nästan gratis till alla gymnasier i hela Halland. Vi blev glada – trodde vi skulle möta en massa ungdomar - tills vi förstod att gymnasierna inte var intresserade, inte hade tid, hade fullt upp med det de måste och brukar göra, inklusive allt pappersarbete, rapporter mm som infekterar lusten och effektiviteten i skolan. Det kändes som vi kom och störde. Denna situation uppstod trots att de flesta lärare är positiva till kultur i skolan. Ett reellt lärande fodrar eftertänksamhet, luft i systemet, utrymme till att följa infall från lärare och elever. Utrymme att kunna ta sin egen verklighet och läroprocess på allvar. Att kunna följa ett flow!

Sedan gymnasieskolan gjorde de konstnärliga ämnena till övningsämnen, har poesi och konst, teater och dans, trängts ut i marginalen. Nu har det gått så många år att detta även märks i de eftergymnasiala utbildningarna. Folkhögskolor har svårt att rekrytera till kreativa ämnen. På gymnasierna har andra ämnen tagit över teatersalar och musikstudior. Detta gäller hela vårt avlånga land.

Premiera passion och lust för lärande

Vilka elever vill gå utbildningar som samhället uttryckligen inte ger mycket för?! Här i Halland exempelvis har den mesta gymnasiateatern lagts ned. Och inte nog med detta. Vad är en lärare? Martin Buber menade att det är en människa med en passionerad inställning till lärande. Själva passionen var den viktigaste drivkraften för elevernas utveckling. Man kan säga att pedagogen smittar, kärlek smittar! Jag kommer nu in på ett delvis problematiskt kapitel: Man har infört så kallade legitimationer. Intentionen är nog bra, lärarna ska vara utbildade. Jag minns att ungefär samtidigt som detta beslut togs blev en internationell undersökning offentliggjord, vars slutsats var att lärarnas utbildning var mycket litet korrelerat med deras duglighet som lärare. Jag skriver detta för att jag personligen stött på många fantastiska lärare som framförallt är konstnärer. Dessa tvangs sätta sig på skolbänken för att inte halka efter lönemässigt och i status. Nästan alla av dessa, en del internationella stjärnor inom sitt gebit, har slutat som lärare, och lämnat ett stort tomrum på gymnasierna. Det jag vidare har upplevt på skolor, är att ekonomisk premiering av vissa lärare, på andras bekostnad, inte gynnat solidariteten mellan lärarna.

Just detta med sammanhållningen upplever jag som mycket viktig. Sammanhållningen bland eleverna har vi märkt, mina medarbetare och jag, blir starkare ju mer platt arbetet kan ske. Låt mig förklara: Vi gör ofta med eleverna arbeten som både är praktiska, låt oss kalla det scenografiarbeten, och teoretiska, låt oss kalla det textarbeten. Vår erfarenhet är att ju mer alla är involverade i alla dessa moment, ju mer solidarisk, utvecklande och vänlig blir gruppen. När vi för ett tiotal år sedan började arbeta med tema-arbeten i skolor delade vi ofta upp eleverna lite slentrianmässigt, vilket dessutom också stämde med deras egna önskemål. Nu de senaste åren har vi gjort en dygd av att involvera alla i alla moment. Mindre löpande band med specifika uppgifter, mer allas deltagande i den tematik vi arbetar med. Detta vill säga att också de som inte till sist står på scenen och säger repliker har under resans gång brottats med texten i mindre grupper. Jag nämner detta för att jag finner detta vara en tydlig upptäckt i vårt arbete.

Om vi skall kunna återföra den svenska skolan på rätt spår och om vi skall kunna möta de utmaningar vi står inför måste vi starta nu. Egentligen handlar det om värderingar. Vi måste

lära oss att älska oss själva, varandra och livet. Då står vi mycket robustare. Konsten, kontemplationen, den inre resan, passionen, kampen för något vi tror på som inte bara handlar om tillväxt och pengar. Någonstans långt bortom dagens papprifierade skola med sin mätbarhetsmani finns möjligheter att lägga grunden till en annan värld där vi vårdar vår natur och respekterar varandra som människor.

-För en skola som inte kapar bandet med den vetgirighet som det lilla barnet hade när hon började skolan!

Referenser: En mängd dokumentärfilmer jag gjort från skapande skola-projekt, bl a en 30 min "Teatern Kommer till Skolan". <https://www.vimeo.com/143846657>

Åsaskolan 6 min <https://www.youtube.com/watch?v=Gon5vTAh2fU>

Skogstorpsskolan 11 min <https://www.youtube.com/watch?v=jlBw2OKuc3s>

Påskbergsskolan 6 min <https://www.youtube.com/watch?v=Mkrb4CkyPGA>

Tokalynga 27/12-18

Robert Jakobsson

Ps. Eftersom jag haft förmånen att arbeta både med Hédi Fried och Emerich Roth, överlevare från Förintelsen, vill jag avsluta med några saker jag lärt av dem:

Hédi har berättat om John Dewey, pedagog från USA. Om hur man lär genom att prova, göra saker. Hjärta, hand och hjärna arbetar tillsammans. Då har eleven kvar kunskaperna. Så sant!

Emerich brukar berätta om att skolan borde få extra resurser för att vara ett stöd till de elever som uppenbart inte har ett fungerande hem. Elever, företrädesvis pojkar, som fulla av aggressioner ödelägger mycket i skolorna. Om så varit fallet, tänk er själva: Antagligen inga skjutningar i Stockholm, Göteborg eller Malmö!